

MIŠLJENJA

DON BOSCO NAUČITELJ CRKVE?

Nikola Pavičić

1.

Ovim prikazom želim predstaviti don Bosca, 100 godina nakon njegove smrti, s jednom novom, dosada neobrađivanom temom, kao prijedlog da taj poznati svetac bude proglašen naučiteljem Crkve s naslova kršćanskog odgoja. Želim također usput odgovoriti i na pitanje koji smisao i značenje može imati taj novi naslov za naša pokonciljska vremena.

Općenito je poznato da je don Bosco kao svećenik i odgojitelj otklanjao crkvene titule. Naprosto se bojavao bilo kakvih crvenih znakova na svojoj reverendi. Smatrao je da bi ga one mogle udaljiti od njegovih dragih naslovnika i skrenuti ga ustranu sa zacrtana puta. Više nego sama poniznost vodilo ga je pri tome njegovo svečano, Bogu dato, obećanje što ga je više puta ponavljao: „Obećao sam Bogu da ću sav svoj život posvetiti mladima, osobito siromašnima i odbačenima.” Bio je sličan sv. Vinku koji se zavjetovao da će sav život posvetiti siromasima. Hoće li imati obzira prema tomu njegovu stavu, sada poslije njegove smrti, i javno mišljenje pokonciljske Crkve, kao i sama službena Crkva? Možda neće. Jer, o čemu bi se zapravo radilo? O novoj časti i tituli kao ukrasu koji ničemu ne služi, ili o novim potrebama Crkve koje bi bile izazov za don Bosca i poslije

njegove smrti? O potrebama da Crkva ponovno i još snažnije naglasi u naše vrijeme ono geslo što ga je Crkva već naglasila u činu don Boscove kanonizacije, a don Bosco ga stavio u svoj grb: „Da mihi animas.” Daj mi, Gospodine, duše, napose duše mladih ljudi, toga najnježnijeg cvijeta Crkve” izložena danas potenciranim opasnostima zla. Je li titula „naučitelj Crkve” (doctor Ecclesiae) u klimi suvremena čovjeka i njegova mentaliteta ukras ili funkcija?

Čini se da su uvjeti za pokretanje takve problematike (naučitelj s područja kršćanskog odgoja) već dozreli, ili će vrlo vjerojatno dozreti u doglednoj budućnosti.

2.

Donosim odmah na početku punu listu imena crkvenih naučitelja da osvježimo sjećanje i da bismo imali jasniji uvid u predloženu problematiku.

1. Augustin, Jeronim, Ambrozije i Grgur Veliki, papa, što ih je formalno proglasio Bonifacije VIII, a bili kao takvi općenito priznati od Zapadne Crkve patrističke epohe.

2. Atanazije, Bazilije, Grgur Nazijanski i Ivan Zlatousti, proglašeni od Istočne Crkve glasom javnog mišljenja i analogno prema četiri velika proroka SZ, a Pio V. službeno ih unio u

liturgiju Zapadne Crkve god. 1568.

3. Toma Akvinski, proglasio ga Pio V. 11. 4. 1567.

4. Bonaventura iz Pagnoreje, proglasio ga Siksto V. 14. 3. 1588.

5. Anzelmo iz Aoste, proglasio ga Klement X. god. 1720.

6. Izidor Seviljski i Petar Krizolog, proglasio ih Benedikt XIII. u godinama 1724. i 1729.

7. Lav Veliki, papa, proglasio ga Benedikt XIV. god. 1754.

8. Petar Damiani, proglasio ga Lav XII. god. 1828.

9. Bernardo iz Clairvauxa, proglasio ga Pio VIII. 17. 7. 1830.

10. Hilarije iz Poitiersa, proglasio ga Pio IX. god. 1851.

11. Alfonso Maria de Liguori i Franjo Saleški, proglasio ih Pio IX. 7. 7. 1871. i 16. 11. 1877.

12. Ćiril Aleksandrijski, Ćiril Jeruzalemski i Ivan Damaščanski, proglasio ih Lav XIII. u godinama 1882, 1890 i 1893.

13. Beda Časni, proglasio ga Lav XIII. 13. 11. 1899.

14. Efrem Sirski, proglasio ga Benedikt XV. god. 1920.

15. Petar Canisio, Ivan od Križa, Robert Bellarmino, Albert Veliki, proglasio ih Pio XI. 21. 5. 1925, 25. 8. 1926, 17. 9. 1931, 16. 12. 1931.

16. Antun Padovanski, proglasio ga Pio XII. 16. 1. 1946.

17. Lovro iz Brindizia, proglasio ga Ivan XXIII. 19. 3. 1959.

18. Terezija Avilska i Katarina Sijenska, proglasio ih Pavao VI. 28. 9. 1970. i 4. 10. 1970.

3.

Naslov „učitelj” (didaskalos) ponavlja se 58 puta u NZ. Od toga u Evanđeljima 48 puta, a u ostalim novozavjetnim spisima 10 puta. U Evanđeljima taj je naslov vezan uz osobu Isusa Krista (41 put), a 7 puta uz neku drugu osobu velika ugleda jer pozna na savršen način volju Božju izraženu u Zakonu i Prorocima (Mt 10,24; Lk 2,48; Iv 3,10). Kod Ivana Krstitelja koji je također skupljao učenike treba dodati još je-

dan naslov: njegovo savršeno predanje u volju Božju do herojskog čina smrti. Od 10 mjesta u ostalim spisima NZ mogli bismo, primjera radi, citirati tri: Dj 13,1; 1 Kor 12,28; Ef 4,11.

Za razliku od apostola i proroka za naslov naučitelja ne traži se bilo kakva investitura za vršenje službe. Dosta je da su ga apostoli ili Crkva prihvatili kao člana zajednice sposobna vršiti službu učitelja. On se nameće zajednici svetošću života i vrsnoćom tumačenja volje Božje bilo usmeno ili pismeno. Ali naučitelj zajednice uvijek ostaje učenikom jednog jedinog Učitelja Isusa Krista, čiji je vjeran tumač i uključen je u njegove planove spasenja. „Jedan je Učitelj vaš, a svi ste vi braća” (Mt 23,8). Učitelj pomaže zajednicu u širenju i produbljivanju Evanđelja i smatra se od nje ovlaštenim i priznatim.

Ali već u postapostolskoj Crkvi pojam se naučitelja proširuje. Naučiteljem će se smatrati onaj član zajednice (klerik ili laik) koji posjeduje u istaknutoj mjeri sposobnost i kreativnost da evandeosku poruku presađuje u nove ambijente prostora i vremena, kulturno i po mentalitetu različite od apostolskih. Zajednica i učitelj postaju nosioci istoga mišljenja i istih ideala, iako će se možda naučitelj u pojedinim pitanjima dobronamjerno udaljiti od službeno priznate nauke (Origen, itd.).

U tom slobodnijem i proširenom kontekstu naučavanja tijekom stoljeća, gdje se mogu pojaviti i veće omaške, vrijedi citirati ono što Lorenzo Lerino donosi u svome spisu *Commonitorium* o naučiteljima vjere općenito:

„O Timoteju, svećeniče koji tumačiš Pisma, naučitelju, ako te je milost Božja obdarila talentima oštroumlja, iskustva i znanja, budi Be-seleel duhovnog svetohraništa. Brusi drago kamenje božanskih dogmi, vjerno ga sabiri, resi ga mudročću, dodaj mu novog sjaja, miline i ljepote. Tvoja tumačenja neka pomognu da se još savršenije shvati ono što se već vjerovalo, ali maglovito i nepročišćeno. Budući naraštaji neka se raduju da su tvojim marom razumjeli ono što su njihovi očevi častili a da nisu razumjeli. Ali budi oprezan i naučavaj samo ono što si sam razumio. Neka se ne dogodi da dok istražuješ nove načine izražavanja, zaključiš posao s iznošenjem novih stvari” (L. Lerino: *Commonito-*

rium, Alba, Paoline, 1967.).

Crkvena struktura naučitelja, koja se svrstala uz sami bok apostola i proroka, nalazi se u neprestanom procesu razvoja sve tamo od apostolskih vremena pa preko Bonifacija VIII. do Pavla VI. Bonifacije VIII. koji je prvi uveo običaj da netko bude službeno i formalno proglašen naučiteljem od najviše crkvene instancije, traži od naučitelja slijedeće uvjete: „Ut Scripturarum aenigmata reserat, nodos solvit, obscura delucidat, dubiaque declarat.” Benedikt XV. (kao Lambertini) te će uvjete zaokružiti i svesti na tri: „Scilicet eminens doctrina, insignis vitae sanctitas... et praeterea Summi Pontificis aut Concilii Generalis, legitime congregati, declaratio” (Lambertini, De servorum, n. 12 s. p. 511).

Što se tiče dvaju posljednjih uvjeta (svetost života i suglasnost vrhovne instancije) neće biti nikada nekih posebnih poteškoća, tim više jer će problem svetosti života već prije biti riješen činom kanonizacije. Kontroverzije će se pojaviti kad se bude radilo o definiciji pojma doktrine, i one će se osobito u posljednja dva stoljeća uvijek rasplamsati kad se pojavi novi doktor na pozornici. Neće se moći ostati za sva vremena u granicama čiste teologije, niti će se moći tražiti uvijek starina (antiquitas), nego će se morati mahom smjelo zakoračiti u širi spektar teološke razgranatosti: moral, kontroverzija, apologetika, katehetika, homiletika, asketika, mistika, filozofija, pobožnost, umjetnost, lingvistika, itd. Sve manji će broj biti muževa koji će svojim umom univerzalno obuhvatiti svu nauku Crkve i sistematski je obraditi, kao što je bio npr. sv. Toma, a neće biti ni potrebni takvi umovi, dok će sve više rasti broj specijalista s ovog ili onog područja crkvene nauke. Stoga će se uvijek pojaviti isti strah pred inflacijom titule.

Pregledavajući današnji konačni popis naučitelja mogli bismo se zapitati zašto ovaj, a ne onaj drugi. Postoji tolika raznolikost među nosiocima titule te gotovo nema sveca katoličke Crkve koji ne bi na kraju krajeva mogao biti proglašen naučiteljem. Ali postoji s druge strane i čvrsta praksa Crkve prema kojoj se mnogo više traži za naučitelja nego za običnu kanonizaciju. Vidljiv skok u shvaćanju pojma kriterio-

logije učinio je Pavao VI. kad je proglasio doktorima Crkve Tereziju Avilsku i Katarinu Sienku, ali ne samo zato jer su žene nego u prvom redu zato jer se kod njih ne radi o stečenom nego o ulivenom znanju bez posebno naglašene pastoralne dimenzije.

Recimo dakle: ako Crkva može imati doktora milosti (Augustin), doktora Sv. pisma (Jerolim), doktora morala (Alfonso Liguori), doktora pobožnosti (Franjo Saleški), doktora nadahnute poezije (Efrem Sirski), doktora kontroverzije (Roberto Bellarmino), doktora propovjednika čudotvorca (Antun Padovanski), doktora visokih kršćanskih škola (Toma Akvinski) itd., zašto ne bi pošla jedan korak dalje u razvoju doktorske kriteriologije te imala i doktora kršćanskog odgoja?

Proglasiti naučiteljem Crkve sveca novijeg datuma koji ne može biti u mnogočem uz bok uzor-figurama onih osam naučitelja postapostolske Crkve ne znači umanjiti njihovu univerzalnu vrijednost za sva vremena, kako se neki boje, nego bi to bio postulat drugih vremena jedne te iste povijesti spasenja. Takvo imenovanje ne bi bilo neko suparničko nadmetanje (tude Crkvi) prema kojemu bi slava jednoga umanjila i potamnila slavu drugoga. Bilo bi, radije, slično nebeskom svodu gdje premnogi roj zvijezda svijetli, ali svaka svojim vlastitim sjajem, dopunjujući jedna drugu. Uostalom, kao što Crkva razlikuje veće i manje proroke, tako razlikuje veće i manje naučitelje.

4.

Crkva je uvijek bila osjetljivo svjesna povezanosti koja postoji između njezine misije i odgoja. Enciklika „Divini illius Magistri” jedan je od mnogih dokaza te svijesti. U njoj se Pio XI. hvata u koštac s problemom odgoja. Papa dokazuje da je za Crkvu kao majku i odgojiteljicu odgoj utkan u samu njezinu narav i poslanje. Tom životnom opredjeljenju Crkve papa domeće i neke motive povijesnog karaktera. Naglašava da je Crkva oduvijek posjedovala odgojne strukture i škole; da je u svojoj dugogodišnjoj povijesti bila poprište stvaranja i prenošenja kulture; da joj je na srcu čovjekova formacija u svim njegovim razvojnim fazama; da je iz njezinih škola

izlazio tip savršena kršćanina i uzorna građanina; da je razvijala tu svoju djelatnost zahvaljujući jasnoći koju je crpila iz Objave, iz same čovjekove naravi, iz njegove svrhe kao i iz puta kojim mora kročiti da tu svrhu postigne” (Pio XI: *Divini illius Magistri*, AAS, 1930).

Suvremena povijesno-kulturna zbivanja mogu samo još više naglasiti tvrdnje iznesene u papinoj enciklici. Napredak antropoloških znanosti, napose odgojnih, kao i odgovarajuće zablude na tom području, traže da se važnost odgoja još više naglasi i razradi u krilu Crkve, a u interesu objektivne istine o čovjeku. Oci II. vat. sabora bili su toga svjesni. Smatrali su da tome problemu treba posvetiti poseban dokument. Tako je nastala deklaracija „*Gravissimum educationis*” koja ističe važnost odgoja već u samome proslavu. Tumači smisao samog postojanja Crkve kad kaže: „Majka Crkva – da ispuni nalog koji je primila od svoga božanskog Utemeljitelja, naime da navješćuje tajnu spasenja svima ljudima i da se obnove u Kristu – mora se brinuti o integralnom ljudskom životu, pa i o zemaljskom, ukoliko je povezan s nebeskim pozivom. Stoga Crkva traži svoj udio u unapređivanju i propagiranju odgoja... Dužnost odgoja pripada Crkvi ne samo zato što joj se kao konkretnoj zajednici mora priznati pravo na odgoj nego prvenstveno zato što ima zadatak da svima ljudima naviješta put spasenja, da vjernicima priopćuje Kristov život i da se trajno brine za to da dođu do punine života. Crkva je kao Majka dužna dati svojoj djeci takav odgoj po kojem će cijeli njihov život biti prožet Kristovim duhom, a svima ljudima pružiti pomoć za izgradnju potpune ljudske osobe, za dobrobit ljudskog društva i za ostvarenje humanijeg života” (GE 3).

O školama kao odgojnoj strukturi deklaracija kaže: „Iako katolička škola može poprimiti različite oblike prema prilikama mjesta, Crkva goji posebne simpatije prema onim katoličkim školama, naročito na teritoriju mladih Crkava, koje pohađaju i učenici nekatolici” (GE 9).

Deklaracija napose spominje djecu i mlade kao privilegirane naslovnike odgoja. Veli: „Djecu i mlade treba pomagati uzevši u obzir napredak psihologije, pedagogike i didaktike, da

skladno razviju svoje fizičke, moralne i intelektualne sposobnosti, kako bi postepeno postigli savršeniji osjećaj odgovornosti da svoj život neprestanim naporom pravilno usavršavaju i idu za pravom slobodom hrabro i odlučno svladavajući zapreke” (GE 1).

Pastoralno-antropološki zaokret u Crkvi koji je podosta naglašen već u citiranoj deklaraciji, a u današnje vrijeme prima još oštrije crte, kao i razvoj nauka koje su s njime povezane, stavlja odgoj u centar zanimanja kao i ono znanje o čovjeku što je povijesno uvjetovano. Povijesni čovjek današnjice, dok otvara u duhu Objave dijalog između svoje vertikale i horizontale, između svojih vremenitih i vječnih vrijednosti koje otkriva u sebi, nije ravnodušan prema tome pozna li sebe ograničeno i pritješnjeno ili je njegova spoznaja o sebi cjelovita te otvorena također horizontima iskustvenog i materijalnog. Suvremeni znanstvenik, kad silazi u arenu borbe, bilo napadanja ili obrane vjerskih istina, neće se postaviti prema suparniku frontalno, s pozicije apstraktnih istina vjere, nego će se radije boriti (da tako kažem) s boka, koristeći se naj-suvremenijim rezultatima antropoloških znanosti, ali zato ništa manje učinkovito. Crkva koja posjeduje jasnoću i sigurnost Objave može unijeti puninu svjetla u čovjekov život već od njegova djetinjstva. Ona može dati autentičan i definitivan odgovor na pitanje što je čovjek i koja je svrha njegove egzistencije. Ona može pružiti čovjeku sredstva prirode i milosti da se integralno razvije.

Prihvaćam da odgoj, ukoliko je ljudski faktor, postoji prije nego Crkva. Ali ni taj odgoj ne smije izbjeći njezinu utjecaju, niti ona može biti prema njemu ravnodušna. Čovjek je po samoj svojoj prirodi religiozan, dapače i kršćanski. Objava kao odgojni faktor nije ni u kom slučaju suvišna niti je tek kao neka dopuna i nadgradnja. Ona je u centru čovjekova naravnog i svrhunaravnog života: ili zahvaća čovjeka cjelovito ili je uopće odsutna. Ona je bitno potrebna da povijesni čovjek ne padne u zablude jednostranih spoznaja o sebi, što onda mora skupo plaćati. Takve škole mnogostruko više koštaju nego normalno pohađanje Objave. Poznata razočaranja suvremenog čovjeka koji je zahvaćen ognjicom tzv. progresa više su

vezana uz manjak osnovnih znanja o čovjeku nego uz manjak potrošačkih dobara.

Crkva nudi suvremenom čovjeku svoju odgojnu mudrost, ali će isto tako rado prihvatiti od njega mnogošta kao marljiva učenica. Ona ne vodi brigu o čovjeku bez suradnje s njime i čovjek nije za nju neko „špansko selo”. Sv. Ivan tvrdi za Isusa da on „dobro zna što je u čovjeku” (Iv 2,25). I Crkva dobro zna što je u čovjeku. Crkva koja bi poznavala čovjeka samo u jednoj njegovoj dimenziji pala bi u istu zabludu kao i čovjek udaljen od Crkve. Ne bi bila sposobna uzeti u obranu čovjeka u njegovim legitimnim pravima. Odgajati čovjeka znači poznavati ga, i tu Crkva ima velike prednosti. Ali današnja vremena traže od Crkve da još više nego dosada afirmira te svoje prednosti i da se još više založi za čovjekov integralni odgoj. Zar ne bi jedan novi naučitelj Crkve s područja odgoja bio vrlo prikladno sredstvo da Crkva postigne tu današnju odgojnu svrhu? Bila bi to prilika da se uspostavi plodan dijalog između pastoralno–antropološko–odgojnih znanosti i evanđeoske poruke. Bio bi to novi pomak čovjekova promaknuća općenito, napose mladog čovjeka i bilo bi to nenametljivo i istinsko zanimanje Crkve za mlade današnjice.

Titula „naučitelj Crkve s područja odgoja” u suglasnosti je s biblijskim sadržajem Objave kao i odgojnih struktura nastalih u Crkvi tijekom stoljeća. Naučitelj je onaj koji s većom jasnoćom i sigurnošću pozna Crkvu i objavljene istine te ih posreduje čovječanstvu ne samo naukom nego također životom i djelima. Ulazi u strukturu Crkve kao permanentna karizma i ne prestani poticaj da treba raditi još više. Takav „mehanizam” Duha Svetoga bio bi više nego poželjan za situaciju u kakvoj se mladi nalaze općenito, napose danas.

5.

A sada, na kraju, da postavimo konkretno i posljednje pitanje: postoji li uopće čovjek, ugodnik Božji, koji bi bio prikladan i kao naručen već unaprijed da bude nosiocem te permanentne karizme Crkve u njezinoj brizi za mladog čovjeka i zdravu formaciju društva uopće? Ako ima, zar ne bi to mogao biti sv. Ivan Bo-

sco čiju stotu godišnjicu smrti slavimo ove godine? Samo bi specijalisti u suradnji sa službenom Crkvom mogli dati mjerodavan odgovor na to pitanje. Možda nije bez značenja istaknuti činjenicu da inicijativa za postavljanje takva pitanja nije formalno došla iz redova salezijanske zajednice, nego od onih drugih izvan te zajednice.

Naravno da takav prijedlog ne bi ni u kom slučaju smio potisnuti u drugi plan očite zasluge drugih odgojitelja i utemeljitelja – uglednika Božjih. Bio bi to naprosto jedan izbor, jedan od nekoliko mogućih, s time da su ti drugi dosada javnosti još nepoznati. Logika izbora uvijek je ista tijekom stoljeća: kandidatova neosporiva vrijednost i povijesna dimenzija te vrijednosti. Izbor bi bio u svakom slučaju motiviran i snagom pastoralne dimenzije, uz sve ostale motive. Titula nije, kako već rekosmo, puki ukras ili odlikovanje zbog odlikovanja. Crkva osjeća potrebu da u posljednje vrijeme umnoži broj naučitelja, ali ne proizvoljno, nego logikom svoga duhovnog rasta i sazrijevanja u propovijedanju Objave. Pojava suvremenih znanosti, svedenih na posjedovanje vlasti i na podjarmljivanje, Crkvi nameće dužnost da ih neutralizira i onesposobi isticanjem nosioca onih nauka koje su život i daju život u punini.

Papinske bule koje se svečano čitaju prigodom dodjeljivanja titule naučitelja uvijek se služe sličnim ili istim rječnikom. Nikada ne izostaju pohvale kandidata ni izjave papinih prethodnika čija mišljenja imaju posebnu težinu. Što se tiče slučaja „don Bosco”, materijala ne bi manjkalo. Papa deklarator titule bi mogao biti samo u neprilici što izabrali od velikog broja govora i pohvala izrečenih na adresu don Boscove osobe, sve ako se ograničimo samo na razdoblje od pape Pija XI. do Ivana Pavla II.

Što se tiče ovoga posljednjega spomenut ću samo nekoliko rečenica iz govora što ga je održao 31. 1. 1981. na UPS-u (Universita Pontificia Salesiana). Tvrdi da bi se don Bosco mogao s pravom zvati utemeljiteljem UPS-a „jer od njega, zapravo, kao velikog uzora kršćanske svetosti i mudrosti, ovaj Institut dobiva posebni poticaj i duhovnu hranu dok ostvaruje svoju specifičnu misiju na polju nauke i praktične organizacije. Mnoštvo inicijativa i pothvata koji

su plod svečeve karizme i nose ime 'Don Boscova djela' dar su Duha Svetoga Crkvi. Ta djela, dakle, ako žele biti vjerna sebi, moraju živjeti i djelovati u povezanosti s Crkvom. Neka u toj simbiozi traže današnjeg čovjeka, napose mlade našeg vremena. Neka im pokazuju put kojim trebaju ići da stignu do Krista i Oca... I zaista, posebna je oznaka ovoga Instituta da se hrani karizmom sv. Ivana Bosca, a to znači da formiraju čitava čovjeka: njegovu intelektualnu, moralnu i društvenu dimenziju u svjetlu Evanđelja. Vaš sveti utemeljitelj nije imao straha da označi bit svoga djela za mlade ovim riječima: 'Naša je družba od samoga svoga početka obični katekizam'. Program vaše univerze mogao bi se, dakle, izraziti ovim riječima: 'Upoznaj Boga u čovjeku, upoznaj čovjeka u Bogu'."

Kad bismo sada ponovno pregledali listu crkvenih naučitelja, konstatirali bismo da u njoj

nema nijednoga s područja kršćanskog odgoja! A baš je to područje tijesno povezano s misijom Crkve i kvalificiranim je prostorom gdje dozrijeva čovjek otvoren Objavi. Bilo bi poželjno ne samo za mlade generacije nego i za odgojitelje imati vođom i inspiratorom sveca don Boscova stila, pučkog sveca, otvorena svim društvenim slojevima, imati sveca koji je svoj odgojni sistem gradio na tri stupa: razumu, vjeri, ljubežljivosti (pastoralnoj ljubavi), imati sveca kojeg su mase mladih već unaprijed plebiscitarno proglasile svojim ocem i učiteljem.

Literatura: DON BOSCO (Attualità di un magistero pedagogico) – LAS, Roma, napose članak „Il significato teologico e pastorale del titolo” Dottore della Chiesa per l’educazione Christiana” od Marcella Farina.